

SOFIA BRATU

COMUNICAREA

ȘI ABORDARE INTERDISCIPLINARĂ

Presă Universitară Clujeană

Sofia Bratu

•

COMUNICAREA

O abordare interdisciplinară

Sofia Bratu

COMUNICAREA

O abordare interdisciplinară

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2023

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. George Robert Lăzăroiu

Universitatea din Zilina, Slovacia

Conf. univ. dr. Marina Roman

Universitatea Hyperion

Conf. univ. dr. Nela Mircică

Universitatea Andrei Șaguna

ISBN 978-606-37-1802-1

© 2023 Autoarea volumului. Toate drepturile rezervate.
Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice
mijloace, fără acordul autoarei, este interzisă și se pedep-
sește conform legii.

Universitatea Babeș-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@ubbcluj.ro
<http://www.editura.ubbcluj.ro>

CUPRINS

Prefață	7
I. Introducere în comunicare	15
I.1. Dificultăți în definirea comunicării	15
I.2. Aspecte generale în definirea și înțelegerea comunicării	23
I.3. Elemente comune în procesul de comunicare	26
II. Evoluția comunicării și a cercetării comunicării.....	33
II.1. Principale etape în dezvoltarea comunicării	33
II.2. Repere din istoria cercetării comunicării	40
II.3. Contribuția școlii de la Chicago	49
II.4. Contribuția școlii de la Palo Alto	58
III. Clasificarea comunicării	69
III.1. Criterii de clasificare și tipuri de comunicare	69
IV. Funcțiile comunicării	77
IV.1. Funcțiile comunicării la nivel individual	77
IV.2. Funcțiile comunicării la nivel de grup	80
IV.3. Funcțiile comunicării la nivel public.....	82
V. Barierele și tulburările în comunicare	83
V.1. Clasificarea barierelor în comunicare.....	83

V.2. Tulburări de limbaj	84
V.3. Tulburări în comunicarea nonverbală.....	90
VI. Comunicarea verbală.....	93
VI.1. Particularitățile comunicării verbale.....	93
VI.2. Stilurile de comunicare	97
VII. Limbajul – instrument al comunicării.....	111
VII.1. Distincția limbă-limbaj.....	111
VII.2. Tipuri de limbaj	116
VII.3. Specificul limbajului articulat natural	118
VII.4. Funcțiile limbajului	123
VIII. Informația – resursa comunicării	129
VIII.1. Informația-semantică și definiții	129
VIII.2. Surse și instrumente de informare.....	133
VIII.3. Selectarea informațiilor	141
IX. Comunicarea nonverbală	147
IX.1. Considerații generale: definiții, axiome	147
IX.2. Funcțiile comunicării nonverbale	153
IX.3. Clasificarea comunicării nonverbale. tipologie	156
X. Factorii ce influențează comunicarea verbală.....	179
X.1. Factorii de natură psihologică	179
X.2. Factorii de natură socioculturală.....	184
X.3. Boala factor de influență în procesul comunicării	193
Bibliografie	205

PREFAȚĂ

Așa cum anunță încă din titlu, autoarea, prof. univ. dr. Sofia Bratu, abordează tema comunicării din mai multe perspective: lingvistică, sociologică, psihologică, antropologică, pragmatică, și, nu în ultimul rând, din perspectiva teoriei comunicării.

Sub titlul *Comunicarea, o abordare interdisciplinară*, autoarea, prof. univ. dr. Sofia Bratu, se angajează la un travaliu creator ce implică nu numai o simplă trecere în revistă a teoriilor, paradigmatelor legate de această temă, ci și realizarea unei analize obiective a legăturii ce se poate stabili, prin intermediul comunicării, între diferitele perspective abordate și domenii de cercetare. Deși tema abordată este una complexă, autoarea selectează, în cele zece capitole, câteva problematici fundamentale: semantica termenului comunicare, aspectele generale comune în înțelegerea comunicării, dificultatea definirii exhaustive a procesului de comunicare, funcțiile comunicării în raport de tipologia acesteia, reperele fundamentale în evoluția comunicării, dar și cercetării acesteia, barierele și tulburările în procesul comunicării, limbajul, unul dintre instrumentele comunicării, informația (produs al comunicării, obiect de activitate), factorii care influențează comunicarea și tipologia acestora, particularitățile diferitelor tipuri de comunicare (verbal, nonverbală).

Astfel, autoarea oferă cititorilor o imagine amplă referitoare la importanța studierii comunicării, la rolul acesteia în viața indivizilor. Totodată, doamna prof. univ. dr. Sofia Bratu subliniază importanța procesului de comunicare în toate domeniile vieții socioeconomice, a legăturii care se poate stabili între aceste domenii prin intermediul comunicării și, nu în ultimul rând, a modului în care diferiți factori atât de natură psihoindividuală, cât și de natură socioculturală influențează acest proces, dar și relațiile și activitățile interlocutorilor.

Lucrarea - *Comunicarea, o abordare interdisciplinară* - se remarcă prin tratarea unei teme despre care, în mod eronat, s-ar putea crede că s-au scris suficiente lucrări, că nu mai este nimic de spus. Și totuși, această temă este de actualitate și suscită mai mult ca oricând interesul cercetătorilor și specialiștilor contemporani din diferite domenii.

Totodată, tema abordată este una extrem de complexă, căci comunicarea, așa cum subliniază chiar autoarea, poate fi tratată drept „*acțiune, interacțiune, proces, sistem, relație, liant, împărtășire, transmite, difuzare, schimb, informare, influențare etc.*” (p. 16)

Dincolo de actualitatea și complexitatea temei, lucrarea se distinge și prin alte câteva aspecte: tratarea interdisciplinară a problematicilor abordate. Astfel, autoarea nu se rezumă la definirea comunicării dintr-un singur domeniu de cercetare sau activitate, ci realizează o trecere în revistă și analiză a mai multor abordări remarcând diferențele și elementele comune dintre acestea, nu se mulțumește cu o prezentare a funcțiilor generale ale comunicării, ci le prezintă în raport de tipul comunicării, nu omite tulburările de limbaj când abordează barierele comunicării, iar în privința evoluției comunicării și

cercetării acesteia încearcă să ofere o imagine complexă făcând o incursiune inclusiv în două domenii care aparent nu au nicio legătură: domeniul antropologiei și cel al tehnicii. Mai mult, autoarea identifică și subliniază rolul descoperirilor din aceste domenii care au avut un impact major asupra dezvoltării procesului de comunicare.

Un alt aspect ce trebuie remarcat este acela că autoarea oferă soluții pentru depășirea unor probleme cu care se confruntă indivizii din actualele societăți. Mai exact, în capitolul opt al lucrării, *Informația – resursa comunicării*, autoarea oferă numeroase surse și instrumente pentru ca indivizii să poată beneficia de informații corecte și pentru a evita situațiile în care ar putea să fie victimele dezinformării, intoxicării sau manipulării.

Totodată, lucrarea se remarcă prin abordarea comunicării dintr-o perspectivă mai puțin obișnuită: cea a individului a cărui sănătate este afectată. Într-o atare situație, indivizii își schimbă nu numai comportamentul, dar și modul de a comunica. Acest aspect, modificările de la nivel verbal generate de boală, trebuie avut în vedere de toți interlocutorii bolnavului: de la prieteni, colegi, membrii familiei, până la personalul medical, după cum subliniază autoarea.

Nu mai puțin important este următorul aspect: lucrarea reprezintă o lectură plăcută, utilă și valoroasă atât pentru specialiștii din domeniul comunicării și din domeniile complementare, cât și pentru cei care întâmplător se intersectează cu această lucrare.

Lucrarea se remarcă și prin ușurința cu care autoarea abordează și detaliază elementele teoretice, ancorate solid într-un fond bibliografic riguros selectat, ce conține lucrări

fundamentale, dar și lucrări din diverse domenii de specialitate atât din literatura științifică română, cât și din cea străină.

De remarcat sunt și capacitatea de sinteză a informațiilor transmise, dar și utilizarea unui limbaj precis, clar, ce denotă stăpânirea conceptelor prezentate și capacitatea de nuanțare a ideilor.

Prof. univ. dr. George Robert Lăzăroiu
Universitatea din Zilina, Slovacia

* * *

Apariția cărții profesorului universitar doctor Sofia Bratu, *Comunicarea, o abordare interdisciplinară*, va fi cu adevărat un eveniment științific excepțional. Și asta nu doar pentru că apare într-un moment în care peisajul editorial al domeniului este bântuit de secetă: destul de puține titluri și prea multe abordări superficiale.

Încă din titlu, atrage atenția modul în care autoarea a decis să abordeze tema comunicării atât de des literată în ultima vreme, dar, din păcate, fără contribuții științifice semnificative: **interdisciplinaritatea** (îmi permit aici, însă, o lămuritoare observație: titlul ales de Sofia Bratu îmi pare restrictiv, pentru că eludează, cu inutilă modestie, dimensiunea transdisciplinară pe care lucrarea o are). Consider că metoda interdisciplinară – cât și cea transdisciplinară – funcționează adecvat la epoca în care trăim, epoca post-adevăr, în care, după cum practica socio-economico-politică o demonstrează, imaginea creată artificial surclasează realitatea. Și este, poate, singura metodă care decojește până la miez complexitatea comunicării. În acest

volum sunt argumentat întrețesute, într-o viziune holistică, multiplele perspective din care putem înțelege, defini și clasifica fenomenul comunicării: de la cea lingvistică, pragmatică la cea sociologică și psihologică, cu un accent puternic pe grila antropologică și privind permanent din perspectiva teoriei comunicării – esențială pentru un atare demers. Spune autoarea: „Această inflație de definiții demonstrează, pe de-o parte interesul pe care acest subiect l-a stârnit în rândul teoreticienilor, cercetătorilor din diferite epoci și, pe de altă parte, le oferă cercetătorilor posibilitatea de a aborda *comunicarea* dintr-o multitudine de perspective, pornind de la diverse curente, școli. Totodată, deosebitul interes pentru abordarea comunicării din diferite perspective demonstrează faptul că aceasta este considerată veriga esențială a existenței, liantul dintre oameni și poate fi tratată atât ca acțiune/interacțiune, proces, cât și ca tehnică de cercetare în unele domenii” (p. 16).

Cele zece capitole în care este structurată lucrarea *Comunicarea, o abordare interdisciplinară* aproape că alcătuiesc o narațiune explicativă, etiologică a ceea ce acum s-ar cădea să fie la mare preț în *a fi*-ul nostru: *comunicarea*.

Dacă ar fi să organizăm lucrarea – și subliniez, încă o dată, nivelul înalt academic – în capitolele unui roman medieval, pentru primul capitol, INTRODUCERE ÎN COMUNICARE, am avea subtitlul: „Sau despre ce înseamnă comunicarea în evoluția speciei umane”. Autoarea vorbește despre preocuparea cercetătorilor pentru *comunicare* (definire, înțelegere, structură, elemente), demonstrează traviul teoreticienilor, practicienilor în înțelegerea și definirea exhaustivă a comunicării. Legăturile pe care comunicarea le are cu toate domeniile de activitate,

disciplinele de studio, unele, aparent, fără legătură precum paleografia, epigrafia, papirologia, codicologia justifică acest travaliu creator.

Cel de al doilea capitol, EVOLUȚIA COMUNICĂRII ȘI A CERCETĂRII COMUNICĂRII, ar primi subtitlul: „Sau despre istoria de viață a comunicării, de la coduri nonverbale la internet”. O istorie a comunicării împletită cu o istorie a devenirii omenirii pe fundal antropologic.

Cel de al treilea capitol, CLASIFICAREA COMUNICĂRII, s-ar putea subintitula „Sau despre dificultățile la care se raportează cercetătorul în procesul de clasificare a obiectului de cercetare: comunicarea”. Autoarea prezintă mai multe taxonomii, dar, în cele din urmă, pare a opta pentru clasificarea făcută de sociologul Ioan Drăgan: „O clasificare mai nuanțată, cel puțin în cazul comunicării indirecte, realizează sociologul Ioan Drăgan. Plecând de la canalul de difuzare a mesajelor, de la mijloacele de comunicare, dar și de la numărul și raportul interlocutorilor, autorul propune următoarele tipuri de comunicare: *comunicare directă, indirectă imprimată, înregistrată, prin fir, radiofonică, intrapersonală, interpersonală, de grup, de masă*” (pp. 70-71).

Capitolul patru, FUNCȚIILE COMUNICĂRII, ar putea fi: „În care se arată cum funcționează comunicarea la nivel individual, de grup și la nivel public” – subliniez aici acrimia analizei și viziunea amplă a autoarei asupra întregului context al comunicării.

„Un capitol despre fața văzută și nevăzută a psihicului nostru”, așa s-ar putea subintitula provocatorul capitol cinci: BARIERELE ȘI TULBURĂRILE ÎN COMUNICARE.

De la definirea simplei comunicări verbale, în absența scrisului, la particularitățile și stilurile acesteia, capitolul șase, COMUNICAREA VERBALĂ, cu un substanțial aport din domeniul psihologiei, poate purta subtitlul deloc original: „În care se arată cum *le style c'est l'homme même*”. Următoarele două capitole, LIMBAJUL – INSTRUMENT AL COMUNICĂRII și INFORMAȚIA – RESURSĂ A COMUNICĂRII, posibil împreună de subintitulat „Sau despre cât de necesare sunt formulările tehnice în tărâmul fluid al comunicării” sunt foarte bine structurate și, de asemenea, bogat documentate.

De COMUNICAREA NONVERBALĂ, cel de al nouălea capitol, autoarea se apropie cu prudență, alegând să recurgă la o bibliografie consacrată și să rămână în zona frecvent vizitată a axiomelor, definițiilor, funcțiilor și tipologiilor, a inevitabilelor clasificări. Am putea spune, generic, „Aici se arată cum mă văd ceilalți când nu vorbesc, dar mă exprim”. Deși se apropie cu prudență de acest capitol, nu se sfiește să facă scurte incursiuni în comunicarea interculturală din perspectiva kinezicii.

Ultimul capitol „În care cititorul primește o mână de ajutor pentru a-și înțelege obstacolele și neputințele într-ale comunicării” este intitulat FACTORII CE INFLUENȚEAZĂ COMUNICAREA. Sunt explicați și analizați aici factorii de natură psihologică, cei de natură socioculturală și, neașteptat, dar interesant, boala ca factor de influență în procesul comunicării.

Am făcut această scurtă prezentare a cărții scrise de profesorul universitar doctor Sofia Bratu, *Comunicarea, o abordare interdisciplinară*, pentru a aduce la rampă o valoroasă sursă de informații, atât pentru specialiștii din sfera comunicării, lingvisticii, psihologiei, pentru terapeuți/cadre

medicale, cât și pentru cei care pentru prima dată încearcă, cu timiditate, să înțeleagă secretele comunicării.

Am ales această, poate, insolită formă de prezentare a unei lucrări impecabil științifice, tocmai pentru a pune un spot de lumină pe adresabilitatea sa generală, dar și pentru a marca dezvoltarea aproape romanească a temei – exhaustive, aș vrea să spun, de nu m-aș teme de prețiozitatea aserțiunii – într-un format academic. Ludicul nu exclude seriozitatea abordării, ci îi dă aripi, o însuflețește – așa cum oamenii profunzi nu sunt niciodată încrâncenați, ci mereu cu lumina bucuriei pe chip. Mărturisesc că am avut bucuria de a citi o poveste adevărată (dar... care poveste – sau mit – nu este adevărată?) despre „veriga esențială a existenței” noastre: de când și cum s-a născut și până astăzi, când încă avem mari probleme în a comunica.

Acum, într-o lume în care se vorbește din ce în ce mai mult, dar oamenii se înțeleg tot mai puțin, într-o perioadă în care în fiecare instituție există cel puțin un specialist sau departament de comunicare, dar instituția este afectată de tot mai numeroase crize de comunicare, apariția unei noi lucrări despre comunicare nu poate fi decât binevenită.

28.04.2023

Conf. univ. dr. Marina Roman
Universitatea Hyperion

ISBN: 978-606-37-1802-1